

В. ВИННИЧЕНКО

В. ВИННИЧЕНКО

ФЕДЬКО-
ХАЛАМИДНИК

КНІВ 1913

10
ІІ

В. ВИННИЧЕНКО

ФЕДЬКО-ХАЛАМИДНИК

26944

Київ

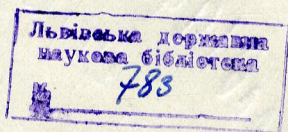
Друкарня 2-ої Артїлі, Володимирська 43

1913

Від. Сторож. чл. Ярослав 1913
Лит. м. от 2/5 1913

W5(2)=Yu15-644-1
W9(2)6=Yu52-4

ОБРАЗЦОВИЙ

Федько-Халамидник.

Се був чистий розбишака-халамидник.

Не було того дня, щоб хто небудь не жалів ся на Федька: там шибку з рогатки вибив; там синяка підбив своєму „закадишному“ другові; там перекинув діжку з дощовою водою, яку збирали з таким клопотом.

Наче біс який сидів у хлопцеві! Усі діти як діти,—грають ся, бавлять ся, тихо, лагідно. Федькові-ж неодмінно, щоб бити ся, щоб що небудь перевернути догори ногами. Спокій був його ворогом, з яким він боров ся на кожному місці.

Наприклад, таке. Ліплять хатки з піску. Перед будинком, де жив Федько, була незабрукована уліця і там завжди грузли в піску коні. Після дощу сей пісок ставав липким і вохким,—для будування хаток нема краще. Поставиш ногу обкладеш її піском і виймай потихеньку. От і хатка. Хто хоче, може навіть димаря приробити. Коло хати можна тин виліпити, а за тином натикати сінинок—і сад є.

А між хатками іде уліця. Можна в гості ходити одне до другого.

Федько теж ліпить. Але раптом встане подивить ся подивить ся і візьме тай повалить усе чисто—і своє і чуже. Ще й регочеть ся.

А як хтось розсердить ся або заплаче, так і штовхана дасть. Битись же з ним і не про-буй,—перший по силі на всю улицю. Враз тобі дасть під ніжку, зімне, насяде і пита:

— Ну? Наживсь на світі? Говори.

Як той каже, що наживсь, то милує,—а як пручаєть ся,—іще б'є.

Або пускають хлопці змія.

Плац великий,—ні будинків, ні магазинів, розбігтись є де. І вітер там раз-у-раз найкращій.

От заносять змія.

Федько сидить у себе на воротах, як Соло-ловей-Розбійник на дереві, і дивить ся. Він усе любить або по кришах лазити, або на воротах сидіти. Ворота високі і там ніби скринька така зроблена. В тій скриньці і засіда Федько.

— Пускай!—кричить той, що держить.

Змій вириваєть ся, але зразу ж козирає і б'єть ся об землю.

Федькові досадно: дурні, хвіст короткий! Але він сидить і не кричить нічого. Його думка зовсім инша.

Хлопці догадують ся і привязують до хвоста ганчірку. Тоді змій плавко і легко здіймаєть ся вгору. Приємно держати його! Вітер чудесний, тільки розсотуй нитки та дивись, щоб на вузликах добре звязані були. Змій кокетує і хитає головою то в той бік, то в другий, наче комусь шепче щось на ухо, то з одного боку, то з другого. А як дерчітки ще начеплені, аж дух радіє! Цілий день би стояв, та держав, та дивив ся в гору. Небо високе-високе, синє та холодне. А змій у йому білий-білий, хилитаєть ся, хвостом

злегка водить, наче плава, наче йому душно і він линиво обмахує себе віялом. І ледве-ледве чутно льєть ся од його дирчання дирчаток. Не тільки бачиш, а й чуєш. Так наче Гриць або Стьопка там у горі тягне за нитку, балуєть ся там і дирчить у низ.

Нитка вже дугою пішла. Ех, погано путо зроблено! Як добре зробити путо нитка, не дасть дуги. Ну, та нічого розсотуй далі.

Нитка ріже руку, але то дурниця. Змій все далі й далі вьєть ся в небо, стає менше та менше.

— Телеграму давай!

Пускаєть ся телеграма. Біленький папірчик начіплюєть ся на нитку і підсовуєть ся трошки вгору. Вітер підхоплює—і пішла телеграма. Ось зачепилась за вузлик і пручаєть ся; виринаєть ся, от трохи не крикне вниз „не пускають!“ Але тут треба шарпнуть нитку. Вітер знов підхоплює і попливла знову вгору біла вісточка. Ось уже вона недалеко, вже вона в тому місці, де навіть Гаврик не може бачити нитки. Ось-ось змій прочитає телеграму.

Але тут всі разом чують крик і переводять очі з змія на землю. Іде Федько. Іде і кричить. Він міг би підійти тихенько, так щоб й не почув би ніхто,—але Федько того не любив. Він ще здалеку кричить:

— А ну, гей там, давай сюди змія!

Буде однімати. Федько іде змія однімать.

Руки в кишені, картуз на бакир, іде не поспішає. Але тікать і не пробуй, Федько усяку собаку випередить.

Хлопці починають швидко зсотувати нитки. Але що то допоможе?

— Давай змія!—підходить ближче Федько.

Гаврик кривить губи і хникає. Стьопка зблід, але хутко зсотує нитки, зиркаючи на Федька.

Спірка піднімає з землі камінь і кричить:

— А ну, підійди! А ну!

Але Федько навіть рук не виймає з кишень і таки підходить.

— Давай сюди змія!

Тут він уже виймає руки з кишені, бо Спірка затуляє собою Стьопку і піднімає руку з камінем. Але сам Федько каміня не шукає, він тільки дивиться за Спірковою рукою.

— Даш змія?

— А се твій змій?

— Одніму та й буде мій.

— Овва! Задавака! Так і провалю голову, тільки підійди.

— А ну бий!

Федько навіть груди підставляє, так наче йому тільки того й хочеться, щоб його вдарили камінем. Чуб йому стирчком виліз з-під картуза, очі хутко бігають.

А Стьопка зсотує, а Стьопка зсотує! Змія тільки диркає далеко вгорі та шарпаєть ся і не розуміє нічого, що там стало ся внизу, чого його так скоро тягнуть назад.

— Ну, бий же! Ех, ти!—боїть ся... Я он без каміння, на вас трьох.

— Льонька, Ва-а-сько!—раптом кричить Спірка.—Сюда-а!.. Федько змія однімає!

Але Федько вмить зривається з місця, налітає на Спірку, ловко підставляє ногу й кидає його на землю. Тут же підскакує до Стьопки, хапає нитку і рве її до себе. Нитка тріскає, змії диркає. Гаврик плаче, а Федько намотує нитку на руку і подалу задом іде додому. Вигляд у його гордий, Спірка й Стьопка кидаються на його, очі аж горять, шпурляють каміння, але Федько тільки угинається й регоче.

— Халамидро! Ну, не попадайся ти на нашій улиці! Босаявка! Зараза!

А Федько все йде та йде. Змії уже його.

Але тут, буває, візьме й зробить несподіване. Коли вже хлопці далеко і не можуть йому нічого зробити, він раптом вертається і віддає змія. Навіть принесе ще своїх ниток і дасть.

— На твого змія! Думаєш, мені він потрібний? Схочу зроблю з цілого листа. Тато з тіпографії принесе червоної бумаги, так он якого зроблю...

Але так не часто буває. Частіш кінчається тим, що хлопці біжать додому, жаліються, а їхні тато чи мама ідуть, до Федькової матері і теж жаліються. А Федькові ввечері вже прочуханка. Але й тут Федько не як всі діти поводить себе. Він не плаче, не просить, не обіщає, що більше не буде. Насупить і сидить. Мати лає, грозить, а він хоч би слово з уст, сидить і мовчить.

Приходить тато з роботи. Він стомлений і сердитий. Руки сиви од олова літер, які він складає в друкарні. Щоби теж ніби оливом налити,

худі-худі, а борода на їх така рідка, що видно крізь неї тіло.

— Що? Вже знов?—питає він, глянувши на Федька.

Федько ще більш насуплюєть ся й починає колупати пальцем кінець столу. А мати розповідає.

— Правда то?—питає батько у Федька.

Федько мовчить.

— Кому ж я говорю?! Правда те, що мати каже?

— Правда—тихо одмовляє Федько.

— Скидай штани.

Федько мовчки встає, скидає штанці й чекає, похиливши голову.

Батько здійма з себе ремінь, кладе Федька на стілець і починає бити.

Федько здригуєть ся всім тілом і шарпа ногами.

— Лежи!!—кричить батько.

— А кляте-ж яке, а кляте!—сплескує руками мати—хоч би-ж попросило тата, хоч би заплакало. Камінь, а не дитина! Сібіряка якийсь...

Вибивши „сібіряку“, батько вийма з кишені дві, або три копійки й дає йому.

— То тобі за те, а се за те, що правду говориш...

Федько витирає сльози, що виступили з очей, бере гроші і ховає в кишеню. Він за ремінь не сердить ся,—він розуміє, що так і треба. Але й три копійки бере, бо справді не брехав. Як би він схотів, то міг би одбредхати ся, але Федько бредхати не любить.

Не любить також Федько й товаришів видавати.

Батько й за се Федька хвалить, а мати так само сердить ся.

— Так, так потурай йому, давай йому гроші, давай. Він навмисне робитиме бешкет, щоб правду сказать. Розумний батько, учить сина. Замість того, щоб повчить його за те, що покриває других, він хвалить...

— Нічого, стара... За все бить не можна. За що бити, а за що й хвалити...

— Так, так! Хвали його, хвали...

А найбільше Федькові доставало ся за Толю. Толя був син хазяїна того будинку, де вони жили. Се була дитина ніжна, делікатна смирна. Він завжди виходив на двір трошки боязково, жмурился од сонця і соромливо посміхав ся своїми невинними синіми очима. Чистенький, чепурненький, він зовсім не мав нахилу до Федькових забав. Але сей халамидник неодмінно спокушав його і бідненький Толя приходив до дому задрипаний, подраний, з розбитим носом. Мати його, жінка чула і теж делікатна, трохи не вмлівала, бачучи таким свого Толю.

— Де ти так убрав ся?! Хто тебе так?— жахалась вона.

Толя, плачучи, казав, що він невинен, що Федького його призвів на те.

В той же вечір батько Федьків допитував уже „сібіряку“:

— Ти лазив з Толею драть горобців?

— Лазив.

— Ти порвав йому штанці?

— Він сам порвав. Не вміє лазить, а береться. Хай не лізе.

Але тут вмішувалась мати.

— Та як ти смієш так говорити? То дитина благородна, ніжна, а ти, мужиченя, з ним так, як з Стюпкою. Та через тебе нас з квартирі виженуть... Щоб ти не смів підходити до його мурло ти репане. З свинопасами тобі гратись, а не з благородними дітьми. Нещастячко ти моє! І за що мене Бог покарав таким сібірякою... А батько нічого йому й не скаже, роби, синку, що хочеш, бий дітей, хай нас виженуть з квартирі...

Батько мовчить і хмуρο дивиться в вікно. На дворі вечір. З вікон хазяйського дому ледве чутно вибиваються згуки ніжної музики. Тепло і затишно там. Батько Толін десь похочає собі по просторій хаті, задумливо слухаючи музику. Тут же, мабуть, Толя, чистенький, ніжний з щічками, як проскура. Мати грає. Ні сварок у них, ні бруду, ні клопоту. Пожилці їм знесуть плату за квартирі, мужики за землю грошей привезуть. Їх ніхто не вижене з квартирі, хоч би Толя як обидив Федька.

— Скидай, сучий сину, штани!—раптом грізно звертається батько до Федька.

Федько з під лоба дивиться на тата.

— За віщо?—ледве чутно питає він.

— За, те що водишся з благородними дітьми. Я тобі, паршивцю, скільки раз казав: не смій з панами водити ся. Не кумпанія вони тобі.

— Та я з ним не водюся, він сам лізе.

— Жени його під три чорти од себе... Яка він тобі кумпанія?.. Лягай!

Федько лягає, але батько так б'є, що мати застаєть ся зовсім невдоволена.

А на другий, третій день Федько знов спокушає Толю. І спокушає як раз в такий момент, коли ні одному чоловікові в голову б того не могло прийти.

Скажемо так. На дворі буря, дощ льєть ся з неба такими патьоками, наче там тисячі Федьків перекинули тисячі діжок з водою.

Хмарі аж сині, кошлаті, так і розрізують їх зеляняві блискваки. Грім тріскає з такою силою що аж посуд звенить в шафах.

Толя, притаївшись біля вікна, дивить ся на улицю. Пусто, нема нікого, все поховалось. Тільки з гори біжить цілий потік брудної води з бульками. Дощ січе воду, камінь, стовпчики. Зриньв цілі водоспади спадають в палісадник. Темно, сіро страшно. Мама у себе в покої лежать з повязаною головою—вона не виносить бурі і завжди хворіє.

Толя теж заховав ся б кудись, але мама заборонила йому сидіти біля вікна і через те Толі страшенно кортить ще посидіти й подивитись.

У, який буйний та брудний потік біжить по улиці! І де він береть ся завжди?

Трах-тах-тах!—лускає грім і лампа в їдальні дзвенить.

Толя тихенько хрестить ся й блідніє, але од вікна одійти не може.

І раптом він бачить щось надзвичайне. На

улиці, в самому потоці під дощем, мокрі без шапок бредуть Федько, Стьопка і Васько. Вони покачували штанці аж до живота, пацають ногами, сміються, щось видно кричать. Їм весело і любо! Вода, мабуть, тепла, а дощ, як душ у бані, так і обливає їх. Ось Федько підставляє лице під дощ, ловить краплі ротом. Які у їх смішні, мокрі голови!..

Васько щось найшов у воді. Що то?.. Підкова. Федько ховає в торбинку. Вони знов назбирають гвіздків, підков, залізочок! А Федько раз найшов навіть п'ять копійок!

Толя стає у весь зріст на вікні і маха руками, щоб його побачили. Але хлопці не дивляться на вікно. Вони пацають ногами, бовтаються, грім тріщить у них над головами, але їм то й за вухом не свербить. Хмари над ними такі страшні, що дивитись моторошно, а їм те як раз і мило,—дощ, значить, ще довго буде.

Ось вони пританцьовують, мабуть співають:

—„Іди, іди, дощику

Цебром,

Цебром-цебрицею

Над нашою пшеницею“.

І дощ іде їм на голову, на плечі, на руки. Сорочки поприлипали до тіла, потік біжить, грім тріщить.

Але Толі грім уже не страшний. Толя й сам би побіг на вулицю. Він ще дужче маха руками, але постукати боїть ся, бо мама почує.

Нарешті, Федько помічає Толю і почина махати рукою, закликаючи до себе. Васько і Стьоптеж вимахують, показують підкови, гвіздки, па-

цають ногами, підскакують. Васько пада і сідає просто в воду, Федько й Стюпка регочуть ся, а Васько за ними.

Толя раптом зстрибує з вікна, швидко скидає черевички, закачує штанці і тихенько вибігає в сіни, з сіней на ганок. На йому бархатові курточка і штанці,—жалко їх. Але хлопці вже коло ганку і кричать:

— Іди, не бійсь! Дощ теплий.

— Та йди! От баба, мнеть ся... Раз—два!

Толі холодно і страшно, але він не хоче, щоб його звали бабою. Він сходить з ганку і обережно іде до хлопців. Ніжні, випечені ніжки його спотикають ся, брудний потік залива бархатові штанці, дощ враз вимочує оккуратно зачісане волосся і курточку. Спершу від сього холодно, але потім робить ся так славно, мило. Толя од приємности аж вищить і паца ногою по воді. Хлопці теж кричать і, схопившись за руки, біжать у низ. Толя посередині.

Ввечері Толя хворий, гарячий лежить у постелі, а Федька кладуть на стілець і луплять.

Наставала весна. Сніг зробив ся жовтий і брудний, а лід на річці такий, як намочений сахар. Потім почали текти річечки по вулицях і стала парувати земля на сонечку.

Раз під вечір Стюпка, Грицик, Спірка та інші хлопці пускали кораблики по улиці.

В сей час вийшов Толя на ганок і дивив ся на їх. Він сам не пускав, бо йому строго заборонено було гратись з вуличними хлопцями, але стояти на ганку можна було.

Раптом звідкись прийшов Федько. Кожушок його був весь мокрий, чобітки аж порижіли од води, шапка в болоті. Але він весь сяяв і махав величезною палицею, яка була вдвоє більша за його.

— Хлопці! А де я був!—закричав він ще з далеку.

Всі кинули кораблики і підбігли до його.

— А де? А де?

Федько ловко заткнув палицю в купу мокрого снігу, зняв шапку і витер піт.

— Ху! От так наморив ся, братця! Ну, так і робота була.

— Та де ж ти був? Яка робота?

— На річці був. Там так-е!.. Крига йде страшенна. Базарний місток знесла к бісу. Он як! Ми ловили дошки... Я такого дуба витягнув, що ой-ой-ой!

Хлопцям аж дух захопило. А вони й не знали!

— Та брешеш? Правда?

— Піди подивись. Сидять тут, кораблики пускають... Я завтра у школу не піду, зранку на річку збіраюсь...

— Як у школу не підеш? А батько?

— От штука! візьму та й не піду. Здоров, Только!

Толя чув усю розмову і йому страшенно кортіло розпитатись, як там на річці крига йде. Але він терпить не міг, як йому сей Федько говорив „Толька“. Наче він йому товариш.

Толя одвернув ся і нічого не сказав, немов не чув Федька. Але так було цікаво послухати,

як крига йде на річці, що він зараз же повернувся знов і сказав:

— Здоров? Ти був на річці?

— Був.

— Здорово йде?

— Біжи подивись, як мама пустить—посміхнувся Федько і одвернувся від Толі.

Толі почервонів,—як він сміє насміхатись, мурля погане! Як пожаліється татові, йому зададуть!

А Федько розказував тим часом далі:

— Вся річка йде. Страшенно так суне та тріщить... А наро-о-ду на березі, повно! Один хлопець хотів поїхати на кризі та злякався, а я завтра поїду.

Толі хотів іти додому, але, зачувши ці слова навіть зійшов у низ до хлопців.

Хлопці теж були вражені,—от скажений сей Федько! Там, де, дивитись страшно, а він полізе туди.

— Та на саму кригу полізеш?

— А-то-ж куди! От і палиця вже є,—показав Федько на застромлену палицю.—Весело на кригах! Я бачив, як торік їздив Антошка... Та я тоді не достав палиці... Гайда завтра разом? Га?

Спірка й Стьонка почухались: у школу треба.

— Е, в школу! один день пропустимо, от біда велика!

Толі страшно було слухати такі розмови, але він не мав сили одійти.

Хлопці почухались і таки рішили іти зав-

тра до річки. Умовились, що всі троє зійдуться на сьому самому місці рівно о восьмій годині.

Коли Федько прийшов на другий день на призначений пункт, він застав там Спірку, Стюпку і... Толю. Толя був увесь закутаний у шарфики, з-за яких визирав тільки кінчик носа та оченята. Оченята йому були якісь чудні, не то винуваті, не то злякані.

Федько Толі здивував ся.

— А ти чого? Може, теж з нами?

Толя трошки почервонів і сказав:

— Я тільки підійду подивлюсь, а потім піду в школу.

— Іди, дивись,—згодив ся Федько і почав витягати з снігу палицю. Він її сховав туди ще вчора ввечері.

Палиця чудесна була! На кінці гостра, ще й з гвіздком, як устромиш у кригу не посковзнеть ся. Книжки Федько прив'язав собі на живіт і закрив колушом. Смішно було дивитись, що він став такий пузатий.

— Наче твій тато...—сказав Спірка Толі.

То була правда, сам Толя се бачив, але йому все-ж таки досадно стало. „Тато“... Зовсім не „тато“, а „папа“. А потім, що ж тут такого, що у його папи більший живіт, ніж у їхніх *тат*? Бо його папа багатий, от і все.

Толя їм нічого все-ж таки не сказав, він був хлопчик делікатний, вихований. Федько, той, як би зачепили його тата, зразу б грубости почав говорити, а то й битись поліз би.

А Толя навіть щось сказав до Спірки. Але

Спірка не чув, бо вони в той час підійшли до сходу з гори. Тут уже не до балачок,—стало видно річку. Повіді ще не було, але яка стала чудна річка! Вся сіра, покопирсана, ряба. На березі комашньою стоять і ходять люде. Сонце хитро виглядає з-за парового млина. Галки кудись летять довгими рядами і кричать. А як блищить кінчик хреста на Богоявленській церкві! Ух, гарно!...

— А ну, на ввипередки!—раптом закрича Федько і як вихор зірвав ся з місця.

Стьопка й Спірка заверещали й побігли за ним.

Толі теж хотілось і заверещати, і побігти, і навіть фіцнути так саме ногою, як зробив Стьопка. Але він того не міг зробити—кричати на улиці не личить благородним дітям, бігти ж трудно, бо кожущок його такий довгий та тяжкий, і на ногах глибокі галоши. Та ще на спині ранець з книжками.

Толя тільки дивив ся, як миготіли ноги Спірки та Стьопки. Ось Стьопка загубив книжки. Зупинив ся, підхопив, знов фіцнув і полетів за передніми.

Толя нагнав їх аж коло самої річки. Зблизька річка здавалась ще чуднішою. Видно було, як помалу, тяжко йшла крига. Лід тріщав, лускав ся, крижини лізли одна на одну, чисто було схоже на те, як женуть великий гурт волів. Вся сіра маса худоби сунеть ся помалу, але де коли один віл вилізе на другого і тоді в тому місці починаєть ся гармидер, воли налізають один на

одного, стоять крутять ся, аж поки ті, що почали гармидер, не проштовхнуть ся наперед.

По всьому березі стоїть народ. Хлопці живчиками просувають ся поміж дорослими, і без перестанку кричать дзвінками веселими голосами. Скільки тут школярів, які завтра скажуть учителю, що їм у сей день „голова боліла“ і вони не могли прийти „в клас“!

А річка все суне і суне вперед. Крижини з мокрим рипом тнуть ся одна об одну. Вони такі поважні та старі, аж жовті. Звідки вони припливали сюди? І куди попливуть? От сісти б на одну з них і їхати на ній десь далеко-далеко. Кругом другі крижини, їх треба одпихати, щоб не лізли на сю, а то як налізуть, то потоплять. Добре, як встигнеш перестрибнути на другу, а як шубовстнеш в воду. А вода, ух, чорна, глибока та холодна, аж пищить.

Але знаходять ся смільчаки, що стрибають на крижини і їдуть на них якийсь час. Десятки хлопчачих очей з заздрістю слідкують за молодцями. А молодці візьмуть та ще й ногами потопляють по льоду, от, мовляв, крига яка, не провалить ся. Де-які з них перестрибують на другі лідяки і навмисне зупиняють ся на самому кінчику над чорносиньою, густою водою.

— А ну, ти там! Хочеш раків половить?—кричить хто небудь з дорослих на молодця.—Злізай на беріг!.. Шубовстне в воду, витягай його.

Молодець ніби не чує, але, потопавши на кризі, сходить на беріг.

Толя часто подивляв ся на Федька,—ну, що ж він не йде на кригу. Федько щось говорив Стьопці й Спірці і показував на річку головою.

Толя підійшов ближче і почав слухати.

— ...А то що! стрибають тут...—говорив Федько,—подумаєш, яка штука. Ні, нехай хто на той бік по кризі перейде, от буде герой!

— Ну, на той бік!—покрутив головою Стьопка,—як затре кригою, що будеш робити?

— А ти на другу!—блиснув очима Федько.—А з тої ще на другу!.. От зроби так! Зробиш? Га?

— А ти зробиш?

— Може й зроблю...

Толі страшенно хотілось подивитись, як Федько буде стрибати з крижини на крижину. Він пострибає і, розумієть ся, злякаєть ся і почне плакати; його знімуть з криги, а всі потім будуть з його сміяти ся. Хай не задаєть ся.

— Ні за що не зробиш!—сказав Толя Федькові, киваючи на річку.

Федько мовчки подивив ся на його і нічого не сказав. А Толя бачив, як у Федька навіть губи побіліли, а очі стали такі чудні, гострі, коли він вдивляв ся в кригу. Ага! мабуть, боїть ся.

— А ну, спробуй!—знов сказав Толя.—Ти ж хвалив ся, що будеш їздити на крижинах. А ну!

А крижини сунули та сунули. Іноді вони розривали ся і між ними робилась чорна, страшна латка води. В тій воді плила солома й трісочки. І солома й трісочки крутились і десь зникали,—так вертіло там воду.

— А давай об заклад, що перейду на той бік!—вмить звернув ся Федько до Толі.

— Ба не перейдеш!

— Ну, давай! Об що йдеш! Як перейду, даси мені свій ніжик, що з костяною ручкою. А як не перейду, я тобі дам свого чижика. Хочеш?

Толі зовсім не хотілось чижика,—на віщо йому чижик,—але він згодився.

— Ну, добре! Давай руку. Спірка, перебивай. Спірка перебив і Федько став тісніше підперезуватись, оддавши Стьоппі свої книжки.

— Тільки ви мовчіть...—тенором сказав усім Федько.—А то як побачать, що я хочу переходити на той бік, то не пустять. Нехай думають, що я хочу коло берега походити.

— Добре!..

Федько підперезався, взяв у руку палицю, спробував її і насунув щільніше шапку.

— Ну, гляди ж!—промовив він до Толі якимсь чудним голосом і пішов просто на кригу.

— Федько пішов! Федько пішов!—закричали хлопці, які вже давно зачіпали його, щоб ішов на кригу.

Федько стрибнув на лід і, наче пробуючи його потопає ногами. Крижина добра була, товста, міцна.

Федько потрошки наблизився до другої, походив і палицею зміряв, чи товста. Потім озирнувся до берега і раптом стрибнув на другу крижину.

Спірка, Стьоппа й Толя дивилися за ним з замиранням серця.

— А куди ти там—закричав до Федька якийсь робочий збоку—куди понесло тебе? Вертайся назад!

Але Федько, мов не чуючи, підбіг на край своєї крижини і знов став тикати під нову крижну. Та була зовсім тонка. Спробував надушити її палицею,—угинаєть ся. А позаду кричать і махають руками, щоб вертав ся. Федько вибрав иншу,—ся товща. Розбіг ся і стрибнув. Крижина тільки з легка хитнулась і заспокоїлась.

— Та що він сказив ся, паршивець!—закричали вже инші на березі—куди його потягла нечиста сила. Ей, ти, вертай ся сюди зараз!

— Ну дивіть ся на сього одурілого хлопця!

— Та біжіть стягніть його, сукиного сина! Але бігти було вже пізно. Федька несло вниз і він був уже на середині. Він часом оглядав ся піднімав на палиці шапку, весело крутив нею і кричав щось. Розібрати не можна було, що він саме кричав, але, чути, щось веселе і завзяте.

— Та чий він?—питали ся кругом.

— Федько, Івана типографщика син. Халамидро звісне.

— Ну й пробийголова... Ач яке виробляє! Ах, ти-ж Боже наш!

А Федько, справді, щось назвичайне виробляв на річці. Він то повз на животі по тонких крижинах, то впірав ся палицею і перестрибував через водяні латки, то бігав з кінця в кінець криги, не маючи виходу. Здавалось ось-ось налетить на його ота кучугура криги, зітре, зімне й сліду не зостанеть ся од комашинки-хлопчика. Але комашинка, якимсь чудом, ловко видряпувалась на самий гребінь кучугури, скоренько зіжала з неї і бігла знову, з крижини на крижину.

На березі було тихо. Хлопчики замерли з роззявленими ротами і широкими очима. Старші хвилювались і пильно слідкували за кожним рухом „шибеника“. Як той щось замнеться, так всі зараз затурбують ся, де-які починають кричати всякі поради:

— Вправо! вправо бери, сукин син!

— Куди вправо?—махає на порадника другий рукою—Там вода, хай жде, друга крижина підпливає... Не руш ся, стій на місці!

На щастє, Федько не може чути ніяких порад і щасливо добіраєть ся до берега.

Хлопчаки починають од щастя пищати, боротись, кидати каміннями у кригу. Дорослі легче зітхають і, хитаючи головами лають Федька-халамидника. Але в лайках нема ні злости, ні досади. Ловкий хлопчак, що й говорити. Як пробрав ся, собака, га?

Федько з того боку махає надітою на палицю шапкою. Той беріг пустий, бо туди не можна пройти з улиць—чийсь мури і тини.

— А як же він назад добереть ся? Невже знов по крижинах?

— А так і є, він знов по крижинах!

Справді, Федько стрибнув на крижину, потім на другу і знов на березі усі притихли, слідкуючи за одчаяним хлопцем. Ніхто вже не кричав порад, ніхто не лаяв ся, тільки не зводили очей з маленької коماشинки, яка дряпалась, бігала серед страшних сірих крижин, стрибала, метушила ся. Така маленька коماشинка, а як вона ловко, безстрашно обдурювала величезні шматки льоду, що з тріском лізли на неї, немов

збірались розчавчити нахабне живе створіння. Як се створіння топтало ту сіру купу криги і ще навіть часом вимахувало своєю малюсенькою паличкою.

— Ну, й шибеник!—зітхав хто небудь, як Федько видряпував ся з скрутного місця.

А „шибеник“ все ближче й ближче присував ся.

Ось уже недалеко. Видно вже як швидко оченята його бігають на всі боки, вишукуючи місце, де перестрибнути. Найшов. Впер ся палицею. Палиця сприснула. Ударив дуже в лід і знов упер ся! Стоїть добре. Раз! і вже на другій крижині. Жилаве чортове хлопча. Стриба, як кішка.

І от хлопча уже на березі. Круг його крик, писк товаришів. От-це молодець так молодець. От як треба!

— Ну, щастє твоє, що ловкий!—качають головами дорослі. Але не лають і не сердять ся,— що говорити такому зайдиголові!

Толя аж задихав ся, дивлячись, як Федько перебірав ся по крижинах. Оченята йому розгоріли ся, серце билось міцно і гаряче. Нічого там страшного нема, на тих крижинах. А за те як интересно, як весело! От би взять та собі побігти. Тільки скинуть калози, а то в них важко. То зовсім не трудно. Узять у Федька палицю, встромляти у лід і стрибать. Велика штука!

А коли Федько вийшов на беріг, коли його стовпили хлопці і з радістю та захватом дивились на його, як на героя, Толя почув, що він

теж може перейти. І не тільки може, а от візьме й перейде!

І він, нічого нікому не кажучи, хутенько скинув калосі, зструсив ранець з плеч на землю і підійшов до Федька.

— Дай мені свою палицю!—сказав він. Федько здивовано подивився на панича.

— На що тобі?

— Я теж хочу йти на той бік.

— Куди??

— На той бік.

Спірка й Стюпка так і фиркнули. Але Федько не засміявся.

— А як упадеш у воду?

— Не бійсь, не впаду. Давай!

— Лучче не треба, Тільки... Ти не вмієш.

— Овва! Ти один умієш. Ну, давай палицю. Що може жалко?

— На... — стиснув плечима Федько — тільки гляди...

Толя взяв палицю і пішов на кригу.

— А куди знов? Чого? Хто?—раптом закричали люди, побачивши Толю на льоду.

Але Толя, так само як Федько, побіг далі і стрибнув на другу крижинку. В сей час насунула ціла купа льоду і одрізала Толю від берега.

Толя опинився сам серед страшних, холодних крижин, які всі ворушились, лізли одна на одну, тріщали, крутились.

На березі щось кричали, бігали, Толя розтерався—хотів бігти назад, але не можна—перед ним ціла смуга води. А ззаду суне величез-

на скеля льоду. Вона наче спеціально хоче налізти на Толю, так весь час напірає на його кригу.

Толі зробилось страшно. В руки стало якось дуже холодно, ноги ослабли і скобзались по льоду. Хотілось упасти на лід, притулитись до його всім тілом і кричати, кликати на поміч.

Але він і те бояв ся зробити. Тільки стояв і тихенько став плакати.

А люде на березі хвилювались, кричали, радились, як вирятувати Толю і не знали, що зробити, бо кожний радив одне, другий друге, третій третє. Всі йшли рядом з крижиною, на якій стояв і плакав Толя, кричали, махали руками, кудись, когось посиляли. А Толя тим часом все плив далі. Він уже випустив палицю з рук і хукав на червоні пальці, обливлючи їх сльозами.

Деякі з дорослих пробували зайти по крижинах до Толі з другого боку, але крига угиналась, ломилась під ними, і один швець навіть трохи не впав у воду.

В сей час звідкись узяв ся Федько. Він, як тільки Толя розтеряв ся на льоду і всі побачили, що злякав ся,—десь зразу зник. Його навіть хотіли вилаяти, що призвів панича до такої біди. Але Федько як під кригу пішов.

— Ага! Злякав ся, стервин син! Шибеник чортів, навчив хлопця та й утік.

Усі вже знали, що Толя, хазяйський синок, а деякі навіть побігли за його папою.

І от коли всі метушились, бігали і не знали, як вирятувати Толю, несподівано з'явив ся Федько. В руках йому була довжелезна палиця,

в яку він почав забивати гвіздка, раз-по-раз заклопотано подивляючись на Толю. Спірка й Стюпка всіма силами старались допомогти йому.

Ну, гвіздок забитий, держить ся добре.

— А ну, гей, дайте дорогу... З дороги же?

Всі розступились на крик. А диви знов сей шибенник!

Але він з палицею, чи не рятувать панича збираєть ся?

— Ти куди, халамидро?

— Дорогу!.. А ну, дайте дорогу!

Федько проред ся крізь юрбу, вибрав крижину і стрибнув.

— Держись, Только! Я зараз буду коло тебе! Держись, не бігай, стій на місці!

Толя, забачивши Федька, захвилював ся і хотів бігти, йому назустріч, але приказ Федька зупинив його.

Хвилини через п'ять Федько вже був на Толіній крижині.

— Ну, дай руку... Іди за мною. Та не бійсь, іди сміливо. Палицю візьми та впирайсь. Ну так... Держись... Стій... Я перестрибну, а ти підожди...

— Ой, не ходи!.. Я боюсь...—ухопив ся за його Толя.

— Та стій! От дурне... Я перестрибну і присуну до тебе свою крижину, а ти перейдеш... Бо сам же не перестрибнеш...

Федько перескочив, підбіг на край своєї крижинки і впер ся палицею в сусідню купу льоду. Крига зашаруділа і підсунулась до Толі.

— Тепер переходь сюди!.. Ну, от бачиш... Тепер іди на сей край. Іди сміливо, не бійсь... Ста-

вай тут. Стій, не бійсь. Я піду назад підштовхну тепер до берега...

Федько перебіг на другий кінець крижини і тільки хотів упертись пальцею в дно річки, як раптом під ним почув ся тріск, крихка крижина розломилась на двоє і Федько зник з льоду.

Всі так і замерли.

Але Федько не потеряв ся, він ухопись руками за кригу і зо всієї сили пнув ся, щоб його не знесло. Але на латку води, яка стала ся від сього, вже сунула нова крига. Вона знесе Федька.

Толя побачив се і з криком забігав по крижині.

— Толю! Толю!—кричав Федько.—Подай мені палицю свою... Подай палицю... Я вилізу.

Але крижину в сей час підбило до берега і Толя як стріла вилетів з неї.

Стьопка, Спірка й інші хлопці кинулись до Федька і протягнули йому палицю. Федько весь посинів уже і хотів взятись за палицю, але рука не слухалась, залякла.

А підійти до його не можна, бо крижина угинаєть ся, заливаєть ся водою і може розломитись знов.

— Стьопка, ляж на лід та підсунь ся до мене—прохрипів Федько.

З берега дорослі щось кричали, але хлопці не слухали. Стьопка ліг і став підсуватись до Федька.

— Зійдіть там з криги, хто лишній—крикнув Стьопка озирнувшись.

Але в сей час один з хлопчиків подав

Стьопці шворку з'язану з поясів. Стьопка кинув її Федькові.

— Хватай, Федю! Хватай... Швидче, Федю, бо крига йде.

Федько протягнув руку, але знов ухопився нею за лід.

— Не можу...—прошипів він—руки не держать, упаду...

І раптом вхопив зубами за шворку, набрав повен рот, міцно стиснув зуби і мотнув головою, мовляв,—„тягни!“

Стьопка, хлопці і дорослі з берега почали тягти Федька.

— Держись, Федю, держись, нічого... Ех держись ще трошки! Браво!

Федько був весь синій од холоду і того, що держався зубами за пояс. Але, як тільки витягнули його на тверде, він став на ноги і почав швидко-швидко топтати й махати руками. Вода лила ся з нього, зуби йому цокали, але він на те не вважав.

— Нічого, не перший раз, я сеї зими три рази на льоду провалював ся. Треба тільки бігати.

Але йому не дали побігати. Десь узялись папа й мама Толіни, а з ними мати Федька. Толя, побачивши їх, затрусив ся і з криком та плачем кинув ся до їх.

— Папочко!.. Мамочко!.. Я не винен, я не випен!..

Але папа й мама не дали йому говорити. Схопивши його під руки, шарпнули і потаскали до дому.

Мати Федькова теж схопила Федька і так турсоннула, що з того аж бризки посипали ся.

— Додому, ироде! Ось я тобі покажу! І знов так потягнула, що Федько мусів бігти за нею. Такою блідою й лютою Федько ніколи не бачив свою матір.

А попереду батьки тягли Толю, який весь час спотикав ся, щось кричав і голосно плакав. Батьки йому щось одповідали і шарпали так, що Толі кілька разів спадала з голови шапка.

Раптом вони зупинились і підождали Федька з матіррю.

— Він був на льоду?—грізно звернув ся батько Толін до Федька. Федьку було дуже холодно, зуби йому не переставали стукати, все тіло боліло од шарпання матері, але він все-таки встиг помітити, що у батька Толіного аж слина запекла ся на губах, а очі налились кровію. А Толя з жахом задирав голову то до мами, то до папи і жалібно говорив:

— Я не винен, я не винен...

— Мовчи! крикнув до його батько, і знов повернув ся до Федька:

— Був він на льоду?

— Був...—цокаючи зубами, сказав Федько.

— Неправда! Неправда!—ще жалібніше і з страхом забив ся Толя.—Я не хотів іти, а вони мене потягнули на річку.

А потім Федько узяв і пихнув мене на кригу... Спитайте всіх... Я не винен...

Федько аж труситись перестав і подивив ся на Толю. А мати Федькова так і спалахнула:

— Ох, Боже ж мій! Та що ж ти собі думаєш,

люципире ти! Та батько ж з тебе три шкури здере, та він же на тобі живого місця не оставить. Чом тебе чортяка не вхопила там у воді, ти, идоляко!

І вона зо всієї сили ударила Федька по голові. Федько аж упав на одно коліно і закрив руками голову. Мати знов хотіла ударити його.

— Підождіть, Іванихо!—зупинив її батько Толін—і підняв Федька.

— Встань... Чекайте, Іванихо... Я хочу спитать його... Федьку, я вірю тобі, я знаю, що ти ніколи не брешеш, не бреши й тепер, говори, ти потягнув Толю на річку.

Федько трусився, коліна йому зігнулись і хилились на всі боки. Він мовчав.

— Говори ж падлюко!—торсонула його мати.

Федько глянув на Толю,—той великими, повними страху й тоски очима дивився прямо на його. Сльози текли йому по щоках і зупинялись в куточках рота. Толя машинально злизував їх язиком і все дивився на Федька з чеканням чогось страшного,

— Ну, говори ж, Федьку!—нетерпляче сказав батько Толін.

Федько одвів очі од Толі, похилив ся і тихо сказав:

— Повів...

— І пхнув його на кригу?

— Пхнув...

— Паршивець же ти!—крикнув Толін батько і сильно хляснув Федька по лиці. А потім повернувся до Федькової матері і сказав:

— Надію ся, що на сей раз чоловік ваш покарає його, як слід... Инакше, лучче очистіть мені квартиру.

Федькові знов упала з голови шапка як ударив його Толін батько. Він підняв її й подивив ся на Толю. Але Толя тулив ся до матері, яка милувала вже і жаліла його.

А ввечері, коли мав прийти батько Федьків з роботи, Федько кашляв і облизував горячі губи. Йому було страшено жарко.

— Ага, бухикаєш, кашляєш, идоле?—обзивалась од печи мати.—Підожди, підожди, візьме тебе чорт... Ось нехай ще батько прийде та погріє ще ремінем. Що, єсть жар?

— Єсть...—тихо одповів Федько, а сам придивляв ся, як в очах його стояли дивні жовті й зелені плями.

Коли батько прийшов і мати стала йому розказувати, Федькові в очах уже було зовсім жовто і голова була страшно тяжка і гаряча; така була тяжка, що не можна було держати її на плечах і хотілось покласти чи на стіл чи на землю чи хоч у піч,—аби покласти.

Мати говорила, але Федько навіть не слухав і не памятав вже нічого. Він тільки як крізь сон бачив, що татуньо чогось страшенно став лютий, такий лютий, що аж говорити не міг і тільки хапав ся то за горло то за ремінь.

Потім Федька покладали на стілець і били вже, як слід. Але Федько й на сей раз навіть не скрикнув. Тільки як батько пустив на мент

руку якою держав його, Федько впав до долу й не рушав ся.

— Встава-ай!!—ревнув батько й шарпнув сина за руку; але рука була така гаряча, а лице сина було таке дивно спокійне, що батько кинув ремінь і нахилив ся до Федька. Федько вже нічого не чув і не бачив.

А через три дні він лежав уже мертвий. Разів зо два він приходив до пам'яті, питав чи били Толю, щось бурмотів і знов падав непритомним. А в непритомности когось просив, когось грозив ся і все чогось допитував ся у Толі.

Батько й мати не одходили від його постелі, трусились і мовчки боролись з смертю. Але смерть поборола.

На четвертий день Федька ховали. На кладовище ішли хлопці зо всіх сусідніх улиць. Спірка, Стьопка й Гаврик плакали навзрид.

А Толя тихенько виглядав із вікна. Мама йому строго наказала не виходити до уличних хлопців.

А йому було цікаво подивитись, як будуть ховати Федька-халамидника.

Коли Федькова труна сховалась за рогом улиці і не було вже нікого видно, Толя одійшов од вікна, перекутивсь на одній нозі і побіг грати ся з чижигом.

Сього чижика він сказав Федьковій матері віддати йому, бо він його виграв у Федька.

КНИГАРНЯ **„Літературно-Наукового Вістника“**

Київ, Фундуклеївська 12,

має на складі великий вибір українських книжок, листовних карток, картин, нот і видання львівської Видавничої Спілки, Наукового Товариства ім. Шевченка, Петербурського „Добродійного Товариства“, видавництва „Лан“, „Дзвін“, „Український Учитель“ і ин., також усякі російські книжки по українському питанню.

При книгарні великий відділ приладів до писання.

Замовлення книгарня залагоджує негайно.

Каталогі висилають ся даром.

УКРАЇНСЬКА КНИГАРНЯ

Харків, Петровський пер. № 18.

Великий вибір книжок, карток, нот і картин.

При книгарні кустарний відділ.

КНИГАРНЯ **Наукового Товариства імени Шевченка** у Львові, Ринок, ч. 10.

має на складі різні українські книжки, ноти, листовні картки і т. и.

Українська Книгарня в Катеринодарі, Катерининська ул. 34.

Тут можна купувати: книжки писані українською мовою, Картини, портрети діячів і письменників, листовні картки (одкритки). Ноти українських пісень. Кустарні вироби: посуд, вишивки, вирізування і т. инш.

Приймаєть ся передплата на всі українські газети і журнали.

0,96 коп
(1986)

РА

783

У

ГОЛОВНІ СКЛАДИ ВИДАВНИЦТВА:

Книгарня „Літературно-Наукового Вістника, Київ,
Фундуклеївська, 12.

„Українська Книгарня“ — Харків, Петровський
пер., 18.

„Українська Книгарня“ — г. Катеринодар, Куб. обл.,
Катерининська, 34.

Книгарня Наукового Т-ва ім. Шевченка, у Львові,
Ринок ч. 10.

Рл 783

В. ВИННИЧЕНКО

